

VADERSCHAP IN VERANDERING?

Zorgende vaders. Over mannen en ouderschap, zorg, werk en hulpverlening
 Vincent Duindam
 Amsterdam (Van Genneep) 1997
 160 blz., f32,90

Vaders in spe. Over de kinderwens van mannen en hun voorstelling van het vaderschap
 Menno Jacobs
 Lisse (Swets & Zeitlinger BV) 1998
 223 blz., f49,50

Ze zijn niets bijzonders meer, laat staan ridicuul of 'watjes', de vaders van nu die zich een weg banen door de kinderchaos op school en bij de kinderopvang, de vaders die zich haastig voortbewegen achter het nieuwste model kinderwagen om boodschappen te doen en weer op tijd thuis te zijn. Deze vaders hebben zich bevrijd van de stereotiepe mannelijke sekserol die hen voorschreef liefderijk en gezagsvol de kinderschare te bestieren, maar het alledaagse zorgwerk en het begeleiden van hun kinderen aan vrouwlief over te laten. We weten het allemaal: het gaat nog maar om een kleine groep mannen die buiten de grenzen van het 'normale' vaderschap treden en proberen vorm te geven aan een nieuwe rol: die van 'de moderne vader'. Cruciaal daarbij is de mate waarin vaders de dagelijkse zorg voor kinderen overnemen van moeders en daardoor, vaak bijna vanzelfsprekend, meer betrokkenheid krijgen bij de emotionele zorg en de extra verantwoordelijkheid in de alledaagse opvoedingspraktijk. Vaak brengt dit ook een verhoogde waardering met zich mee voor de waarde van deze dimensie van het bestaan. Hoe zou het komen dat het toch nog maar een selecte groep mannen is die hiervoor kiest? Zijn onwillige werkgevers en ontbrekende voorzieningen debet aan de asymmetrie tussen de seksen als het gaat om het delen van de zorg voor kinderen? Welke factoren spelen eigenlijk een rol in de afweging van mannen om vader te worden en vervolgens daadwerkelijk de zorgverantwoordelijkheid op zich te nemen?

In *Zorgende vaders* en *Vaders in spe* zijn de respectievelijke auteurs, Vincent Duindam en Menno Jacobs, op zoek naar de drijfveren van mannen om vader te worden en de traditionele vaderschapspraktijk in een nieuw jasje te steken. Duindam en Jacobs doen dit in overigens geheel uiteenlopende contexten.

Het boek van Duindam verscheen in de reeks Gender/Psychologie/Hulpverlening onder redactie van Anja Meulenbelt en is geschreven voor een breed publiek: dat van de geïnteresseerde lezer tot de pro-

fessionele hulpverlener. De toon van het boek is persoonlijk ('ik' is een opvallend veel gebruikte persoonlijksvorm) en er wordt veel (en soms omstandig) uitgelegd. Duindam gebruikt veel citaten uit de interviews die hij hield met 182 'zorgende vaders', wat het boek levendig en aansprekend maakt.

Vaders in spe van Menno Jacobs daarentegen is het prototype van een academisch boek. Het gaat hier om een proefschrift waarop Jacobs aan de Katholieke Universiteit Brabant promoveerde. De lezer dient zich voor te bereiden op een grondige theoretische exercitie, waarin Jacobs tracht de demografische en sociaal-psychologische invalshoeken, die pretenderen iets te zeggen over kinderwens en vaderschap, te ver-

binden met genderspecifieke benaderingen van de wens tot ouderschap. Theoretisch gewapend met een aangepaste vorm van de Rationele Keuze-Theorie (*Theory of Reasoned Action*) gaat Jacobs een stevige data-set te lijf (de antwoorden op 75 vragen van 471 kinderloze mannen en 249 vaders). De statistische bewerkingen van het materiaal worden uitgebreid verantwoord, zo grondig zelfs dat de zeggingskracht van de resultaten zelf er soms door wordt overschaduwd. Op de enige plek in het boek waar Jacobs ervoor gekozen heeft zijn respondenten zelf aan het woord te laten, stokt het betoog en moet de lezer het doen met een opsomming van oneliners.

De vraagstellingen van beide boeken liggen eerder tegen elkaar aan dan dat ze elkaar overlappen. In *Vaders in spe* is Jacobs op zoek naar 'de determinanten van een kinderwens' en wel onder twee groepen mannen. De grootste groep is nog kinderloos maar wel in de situatie en de levensfase om tot vaderschap te kunnen besluiten; de andere (kleinere) groep is al vader van één of meer jonge kinderen. Van beide groepen mannen wil Jacobs weten hoe zij denken over vaderschap en hoe dit hun kinderwens beïnvloedt. In *Zorgende vaders* focust Duindam alleen op vaders en meer specifiek op wat hij noemt 'zorgvaders': parttime werkende, of flexibel werkende vaders (eventueel ook met ouderschapsverlof) die de zorg voor hun kinderen delen met de moeder (of met anderen). Uit een Appendix over de onderzoeksgroep komen we te weten dat het gemiddelde werk/zorgarrangement van de gezinnen waaruit de vaders komen een bijna gelijke verdeling van arbeid en zorg tussen mannen en vrouwen laat zien. Opvallend aan de populatie vaders, die Duindam via het feministisch maandblad *Opzij* rekruteerde, is het hoge opleidingsniveau van zowel henzelf als van hun partners. Het gaat om een relatief oudere groep ouders (gemiddelde leeftijd rond de 37 jaar), die qua politieke signatuur overwegend links is. Een selecte groep, zo kunnen we concluderen. Deze groep ondervroeg Duindam over hun vaderschap. Hoe zijn zij tot een nieuwe invulling ervan gekomen en hoe bevalt dat hun? Daarbij gaat Duindam in op uiteenlopende zaken, zowel thuis als op het werk en ook bekijkt hij de gezinsachtergrond van zijn respondenten. Een toegespitste vraagstelling hanteert Duindam in zijn boek niet en hij geeft geen verantwoording van de analyse van zijn materiaal. Wel besteedt hij twee hoofdstukken aan de debatten rond arbeid en zorg en aan socialisatietheorie. Daarin legt hij, op basis van bekend materiaal, uit hoe aan de traditionele, seksespecifieke opsplitsing van zorg thuis en loonarbeid buitenshuis, verbonden met vrouwelijkheid en mannelijkheid, een onderscheiden waarde wordt toegekend. Volgens Duindam kunnen socialisatietheorieën hiervoor verklaringen geven. Het zijn

ook deze principes die Duindam vervolgens hanteert om de lezer te wijzen op de mogelijkheid van een 'terugtocht' naar 'heelheid', naar een wenselijke vorm van 'androgynie'.

Wat leren we nu uit beide boeken over motieven voor vaderschap bij mannen van nu en over de beslissing tot actiever vaders? In *Vaders in spe* komt Jacobs met betrekking tot de kinderwens van mannen tot de conclusie dat, naast de burgerlijke staat, het willen geven van liefde en genegenheid aan het kind de factor is die het meest bijdraagt aan de feitelijke totstandkoming van vaderschap.

Een vergelijking tussen de groep al-vaders en nog-niet-vaders leert verder dat respondenten het vaderschap ook daadwerkelijk aangaan als zij eraan toe zijn en er de 'zin' van inzien. Maar bovendien, en dat is interessant, als hun partner ouder is, er meer onenigheid is over de taakverdeling en als de betreffende mannen meer vinden dat kinderen de relatie negatief kunnen beïnvloeden (p. 110). Hoe moeten we de tegenstrijdigheid tussen deze verschillende motieven voor het daadwerkelijk aangaan van vaderschap verklaren? Zijn er misschien systematische verschillen tussen vaders, profielverschillen die gerelateerd zouden kunnen worden aan sociale klasse en/of etniciteit? Lager opgeleide vaders zeggen vaker dan hoog opgeleide dat ze het fijn vinden om voor kinderen te zorgen, maar zij zijn, wellicht vanwege hun inkomenspositie, minder dan hoger opgeleide mannen bereid werktijd in te leveren.

Jacobs vond verder dat de 'vermeende uitvoerbaarheid' van het krijgen van kinderen in combinatie met werk nauwelijks een rol speelt voor mannen, en als het een rol speelt dan vooral voor wat betreft de combinatie van het vaderschap met het *eigen* werk. Gevoegd bij de constatering dat het een mythe is om te denken dat vrouwen liever en eerder dan mannen kinderen willen (p. 92) krijgen we een beeld van mannen die over het algemeen wel graag kinderen willen, met name vanwege de emotionele warmte in hun leefklimaat, maar die de consequenties van het krijgen van kinderen niet onder ogen zien. De conclusies van Jacobs met betrekking tot opvattingen over het vaderschap van mannen onderstrepen dit nog eens. Vaderschap is 'er zijn', maar vooral 'liefde geven' en 'waarden en normen bijbrengen'. Kinderen neem je niet omdat het zo hoort of omdat je vrouw het wil, maar omdat het je liefde van en betrokkenheid bij kinderen oplevert. Dit betekent echter niet dat mannen hiervoor werktijd willen inleveren, ook niet de mannen met meer egalitaire rolopvattingen en zij die zeggen meer tijd aan opvoeding, kinderverzorging en huishouding te willen besteden. Mannen hebben, zo kunnen we uit Jacobs' onderzoek concluderen, niets tegen zorgende vaders en delen hun

motieven, maar *zichzelf* rekenen ze niet tot deze categorie en ze gaan in de dagelijkse praktijk de consequenties van gedeeld ouderschap uit de weg.

Dit beeld uit Jacobs' proefschrift maakt Duindams onderzoek onder zorgvaders die wel kozen voor actief vaders ten koste van werktijd extra interessant. Wat bewoog deze mannen om wél de consequenties te trekken uit hun verlangen naar nabijheid tot hun kinderen? Allereerst moet worden geconstateerd dat het hier om een groep vaders gaat die het zich overwegend financieel kan permitteren om werktijd in te leveren. Zij doen dat overigens gemiddeld niet in drastische zin: de gemiddelde zorgvader werkt nog steeds meer dan halftime en meer dan zijn partner. Op de vraag wie het initiatief nam tot gedeelde kindzorg, antwoordden veel mannen dat de partner een beslissende invloed had. Bij de overige vaders heeft een eigen behoefte aan het geven van zorg of de situatie hen ertoe gebracht zorgvader te worden. Vanuit zijn socialisatie-theoretisch perspectief gaat Duindam op zoek naar de invloed van een eventueel positief voorbeeld. Slechts een enkeling, aldus Duindam, had een dergelijk voorbeeld. 'De overgrote meerderheid van de mannen heeft de eigen vader niet als model kunnen zien. Integendeel, voegden sommigen hier nog spontaan aan toe,' aldus Duindam (p. 56). Daarmee ligt er een bom onder Duindams socialisatie-theoretische benadering voorzover die steunt op de ideeën van Nancy Chodorow. Niet de rol van de ouders maar de verhouding met de partner en haar wensen en eisen lijken bij deze zorgende vaders van doorslaggevend belang te zijn. Net als hun partners overigens, moeten deze mannen 'even doorbijten' als het gaat om opruimen en schoonmaken, geven ze aan dat het moeilijk is een goede balans tussen werk en zorg te vinden en klagen zij over het georganiseer en het sociale isolement dat het zorgwerk thuis met zich meebrengt. Zorgvaders willen 'geen slaaf van hun werk' zijn, maar hun carrière blijft voor de meesten (ruim 80%) belangrijk tot zeer belangrijk. Gesteld voor 'het dilemma' van fulltime huisman zijn of fulltime buitenshuis werken, koos eenderde voor het eerste en tweederde voor de traditionele optie. De keuze om meer voor kinderen te gaan zorgen in combinatie met betaald werk was niet gemakkelijk te realiseren. Meer dan driekwart van de vaders ondervond hierbij belemmeringen en tweederde van de vaders denkt dat hun betrokkenheid als vader afbreuk doet aan hun carrièremogelijkheden. Tegenover dit verlies staat de algemeen erkende winst voor zorgvaders, thuis, in de relatie met partner en kinderen. Strijd om 'mannenwerk' en 'vrouwenwerk' blijft er, evenals discussies over taakverdeling. De traditionele betekenissen van gender, gekoppeld aan waarden in zorg en werk, zijn echter aan het schuiven bij deze groep. En daarvan

plukken zowel mannen als vrouwen de vruchten. Of dat, zoals Duindam wat stichtelijk verkondigt in het slothoofdstuk van zijn boek, ook leidt tot 'onthaasting' valt echter nog te bezien. Op mij maken de zorgvaders in combinatie met de werkende moeders een nogal 'verhaastende' indruk en lijkt het risico tot 'instrumentalisering van de leefwereld' eerder toe dan af te nemen.

Vaders in spe en *Zorgende vaders* geven een mooi en elkaar aanvullend beeld van een maar moeizaam veranderend vaderschap onder mannen van nu. Door de sterk uiteenlopende karakters van hun boeken leveren Jacobs en Duindam ieder een eigen bijdrage aan het inzichtelijk maken van feiten en processen die belangrijk zijn bij de totstandkoming van de ouderlijke rol bij mannen. Had Duindam meer aandacht aan rapportage over zijn onderzoeksmateriaal besteed en was Jacobs erin geslaagd wat meer los te komen van zijn modellen en statistische analyses, dan zou een nog vruchtbaardere vergelijking van hun bevindingen over veranderend ouderschap mogelijk zijn geweest. Beide boeken laten echter ook nu overtuigend zien dat gender een issue is dat onlosmakelijk verbonden is met ouderschap. In toekomstig onderzoek naar kinderwensen en ouderschapsarrangementen mag reflectie op de genderdimensie niet meer ontbreken.

Annemieke van Drenth